

Najczęstsze Problemy Prawne
Nieodpłatnego
Poradnictwa Prawnego

2x
NPP

Broszura informacyjna powstała we współpracy
Powiatu Krakowskiego
z Fundacją Rozwoju Przedsiębiorczości "Consilium"

Spis treści

Wstęp	2
Alternatywne sposoby rozwiązywania sporów na gruncie postępowania cywilnego	3
Mediacja	3
Mediator	5
Arbitraż	5
MEDIACJA W SPRAWACH KARNYCH	9
Wprowadzenie	9
Mediator w sprawach karnych	9
Prawa i obowiązki mediatora w sprawach karnych	11
Mediacja w sprawach wykroczeniowych	12
Podsumowanie	13
Mediacja w prawie rodzinnym	14
Wstęp	14
Rodzinny charakter spraw omawianych w toku mediacji	15
Mediacja na gruncie przepisów postępowania cywilnego	15
Koszty związane z przeprowadzeniem mediacji	17
Czas trwania mediacji i charakter prawny zawartej ugody	17
Podsumowanie	18
INSTYTUCJA MEDIACJI W POSTĘPOWANIU ADMINISTRACYJNYM	19

Wstęp

Szanowni Państwo,

Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości „Consilium”, w ramach realizacji zadania publicznego polegającego na prowadzeniu na terenie powiatu krakowskiego punktów nieodpłatnej pomocy prawnej, ma przyjemność przedstawić Państwu trzecią broszurę informacyjną z serii „2xNPP” opisującą od strony praktycznej wybrane zagadnienia z zakresu polubownych form rozstrzygnięcia sporów.

Informacje zawarte w niniejszej broszurze pełnią funkcję edukacyjną, zawierając podstawowe, niezbędne wiadomości dotyczące m.in. mediacji w sprawach karnych, rodzinnych oraz administracyjnych.

W ostatnich latach polubowne formy rozwiązywania konfliktów nabierają na znaczeniu, a polski ustawodawca w kolejnych nowelizacjach ustaw zaczyna coraz bardziej kłaść nacisk między innymi na mediację. Jako przykład należy wskazać, iż w planowanej nowelizacji Ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej mediacja wskazywana jest jako jedna z form nieodpłatnej pomocy prawnej, a co za tym idzie możliwym pozostaje że od 2019 roku w punktach nieodpłatnej pomocy prawnej na stałe pojawią się usługi mediacji świadczone przez profesjonalnych mediatorów.

Życzymy Państwu miłej lektury.

Z wyrazami szacunku
Prezes Zarządu Fundacji Rozwoju Przedsiębiorczości „Consilium”
Bernard Jirnov

Alternatywne sposoby rozwiązywania sporów na gruncie postępowania cywilnego

Występujące na gruncie polskiego postępowania cywilnego alternatywne metody rozwiązywania sporów, wśród których należy przede wszystkim wskazać mediację i arbitraż, to instytucje wciąż niecieszące się popularnością w społeczeństwie, mimo iż posiadają szereg zalet. Mediacja, czy też postępowanie prowadzone przed sądem polubownym (arbitrażowym) są dobrowolne, odformalizowane, poufne, a także mniej kosztowne i czasochłonne w porównaniu do postępowania toczącego się przed sądem powszechnym, a także pozwalają jak najpełniej odzwierciedlić wolę i interesy stron oraz wypracować rozwiązania satysfakcjonujące dla obu stron sporu.

Mediacja

Mediacja została uregulowana w art. 183¹-183¹⁵ kodeksu postępowania cywilnego (dalej: „k.p.c.”). Polega ona na przeprowadzeniu całkowicie dobrowolnego, pozasądowego postępowania między stronami sporu w obecności mediatora, który pomaga stronom w komunikacji i wypracowaniu konsensusu za pomocą indywidualnie dobranych metod, w zależności od konkretnych potrzeb i interesów stron. Mediator wspiera strony w tworzeniu propozycji ugodowych, a na ich zgodny wniosek może wskazać im metody rozwiązania sporu, wszakże należy zaznaczyć, iż nie są one dla stron w żaden sposób wiążące. Mediator nie rozstrzyga bowiem władczo istniejącego między stronami sporu, lecz tylko pomaga im osiągnąć wspólny cel i wypracować porozumienie w kształcie pożądanym przez strony.

Zakres spraw, w których można prowadzić mediację jest szeroki – może to być każda sprawa, w której dopuszczalne jest zawarcie ugody (pomyślnie zakończona mediacja kończy się bowiem ugodą). Zawarcie ugody jest niedopuszczalne m.in. w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, o ubezwłasnowolnienie, o stwierdzenie nabycia spadku, o prawa stanu, o zasiedzenie, dotyczących ograniczenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej, w postępowaniu wieczystoksięgowym.

Mediację prowadzi się przed wszczęciem postępowania, a za zgodą stron również w jego toku na mocy zawartej między stronami sporu umowy o mediację bądź na podstawie postanowienia sądu kierującego strony do mediacji. Jak wskazano w art. 10 k.p.c. *„w sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji.”* Sąd został zatem wyposażony w możliwość kierowania stron do mediacji na każdym

etapie postępowania. Tożsame z zawarciem umowy jest złożenie na rzecz mediatora wniosku o przeprowadzenie mediacji przez jedną stronę w sytuacji, gdy druga strona sporu wyrazi na to zgodę.

Mediacja zostaje wszczęta w momencie doręczenia mediatorowi wniosku o przeprowadzenie mediacji, który powinien zawierać oznaczenie stron, dokładnie określone żądanie, przytoczenie okoliczności uzasadniających żądanie, podpis strony oraz wymienienie załączników. Do niniejszego wniosku należy dołączyć dowód doręczenia jego odpisu drugiej stronie, a także odpis umowy o mediację na piśmie, jeżeli umowa taka została zawarta między stronami.

Jeżeli to sąd kieruje strony do mediacji, wyznacza czas jej trwania na okres do trzech miesięcy, który to okres może zostać przedłużony (na zgodny wniosek stron lub z innych ważnych powodów, jeżeli będzie to sprzyjać ugodowemu załatwieniu sprawy). Jeżeli termin minie bezowocnie, lub też przed jego upływem choć jedna ze stron oświadczy, że nie wyraża zgody na mediację, sędzia – przewodniczący wyznacza rozprawę.

Zaznaczyć należy, iż postępowanie mediacyjne nie jest jawne, a zarówno mediator, jak i strony postępowania mediacyjnego, czy też inne podmioty biorące w nim udział są zobowiązane do zachowania w tajemnicy wszelkich informacji uzyskanych w jego toku, choć strony uprawnione są do zwolnienia z tego obowiązku mediatora bądź inny podmiot biorący udział w postępowaniu. Co również istotne, bezskuteczne jest powoływanie się w toku postępowania sądowego na propozycje ugodowe, propozycje wzajemnych ustępstw, czy też inne oświadczenia składane w postępowaniu mediacyjnym.

Z postępowania mediacyjnego sporządza się protokół. Jeżeli strony wyrażą zgodę na ustalenia wypracowane w efekcie przeprowadzonej mediacji, podpisują ugodę. Ugoda ta następnie podlega zatwierdzeniu przez sąd. Od tej chwili uzyskuje ona moc równorzędną ugodzie zawartej przed sądem. Jeżeli ugoda podlega wykonaniu w drodze egzekucji, jej zatwierdzenie następuje przez nadanie ugodzie klauzuli wykonalności, na skutek czego staje się ona tytułem wykonawczym, który w polskim postępowaniu cywilnym stanowi podstawę egzekucji. Sąd odmówi jednak zatwierdzenia ugody, jeżeli jest ona sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, a także gdy jest niezrozumiała lub zawiera sprzeczności.

Mediator

Mediatorem może być osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych, korzystająca w pełni z praw publicznych. Mediatorem nie może być sędzia (za wyjątkiem sędziów w stanie spoczynku). Wyróżnia się stałych mediatorów oraz mediatorów *ad hoc*, powoływanych do prowadzenia konkretnej mediacji.

Organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych oraz uczelnie mogą prowadzić listy mediatorów, a także tworzyć ośrodki mediacyjne. Listy mediacyjne są przekazywane do Prezesa Sądu Okręgowego i znajdują się one m.in. na stronach internetowych sądów okręgowych.

Strony mają prawo do wyboru osoby mediatora, jeżeli zaś tego nie uczynią, wyznaczy go sąd (posiłkując się wyżej wskazanymi listami mediatorów).

Staly mediator może odmówić prowadzenia mediacji tylko z ważnych powodów, o których obowiązany jest niezwłocznie powiadomić strony, a jeżeli strony do mediacji skierował sąd – również sąd.

Należy wskazać, iż mocą art. 183³ k.p.c. mediator jest zobowiązany do zachowania bezstronności przy prowadzeniu mediacji, a także jest zobligowany do ujawniania stronom wszelkich okoliczności, które mogłyby wzbudzić wątpliwości co do jego bezstronności.

Arbitraż

Jako kolejną kluczową metodę alternatywnego rozwiązywania sporu należy wskazać arbitraż, uregulowany w piątej części kodeksu postępowania cywilnego „Sąd polubowny (arbitrażowy)” tj. w art. 1154-1217 k.p.c. Poprzez tzw. zapis na sąd polubowny, strony powierzają arbitrom rozstrzygnięcie sporu z wyłączeniem sądownictwa powszechnego. W arbitrażu *ad hoc* strony powołują wskazanych przez siebie arbitrów i samodzielnie określają zasady postępowania, zaś w przypadku arbitrażu instytucjonalnego powierzają rozstrzygnięcie sporu na rzecz stałego sądu polubownego, w którym postępowanie prowadzone jest na zasadach określonych w regulaminie sądu polubownego i wówczas strony są co do zasady związane regulaminem stałego sądu polubownego obowiązującym w dacie zawarcia zapisu na sąd polubowny. Strony mogą zdecydować się także na arbitraż administrowany, który łączy cechy arbitrażu *ad hoc* oraz instytucjonalnego i polega on na

rozstrzygnięciu sporu przy wykorzystaniu obsługi administracyjno-organizacyjnej stałego sądu polubownego.

Strony są uprawnione do zwrócenia się do sądu polubownego z wnioskiem o rozstrzygnięcie sporu mogącego być przedmiotem ugody sądowej, wynikłego zarówno na tle prawa majątkowego, jak i prawa niemajątkowego, z wyjątkiem spraw o alimenty. Dla poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego w umowie zawartej między stronami należy pisemnie wskazać przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub, co do zasady, może wyniknąć (tzw. zapis na sąd polubowny). Postępowanie przed sądem polubownym, w przypadku braku odmiennego uzgodnienia stron, rozpoczyna się w dniu, w którym doręczono na rzecz pozwanego wezwanie na arbitraż tj. pismo zawierające żądanie rozpoznania sprawy w postępowaniu przed sądem polubownym. Niniejsze pismo powinno zawierać dokładne określenie stron i przedmiotu sporu, wskazanie zapisu na sąd polubowny, na podstawie którego postępowanie ma być prowadzone, a także wyznaczenie arbitra, jeżeli należy to do strony, która dokonuje wezwania na arbitraż.

W sytuacji, gdy do sądu powszechnego zostanie wniesiony pozew lub wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego, zostanie on odrzucony przez sąd tylko wówczas, gdy pozwany lub uczestnik postępowania podniesie zarzut zapisu na sąd polubowny przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy tj. przed zajęciem merytorycznego stanowiska co do żądania powoda. Sąd nie jest więc upoważniony do badania niniejszej okoliczności z urzędu. Jednocześnie, okoliczność wniesienia sprawy do sądu nie stanowi przeszkody do jej rozpoznania przez sąd polubowny. Warto zaznaczyć, iż podanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, w tym także znajdującego się poza granicami kraju, nie wyłącza jednocześnie możliwości zabezpieczenia przez sąd powszechny roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym.

Arbiter składa każdej ze stron i pozostałym arbitrom pisemne oświadczenie o swojej bezstronności i niezależności, a także jest zobowiązany do niezwłocznego ujawnienia stronom wszelkich okoliczności, które mogłyby wzbudzić wątpliwości co do jego bezstronności lub niezależności. Gdy wątpliwości te są uzasadnione, a także w sytuacji, gdy arbiter nie ma kwalifikacji wyznaczonych w umowie stron, istnieje możliwość wyłączenia arbitra od rozpoznania sprawy. Strony mogą także samodzielnie określić tryb postępowania o wyłączenie arbitra, a nadto w każdym czasie złożyć zgodne oświadczenie na piśmie w przedmiocie odwołania każdego z arbitrów. Na wniosek którejkolwiek ze stron sąd może odwołać arbitra, jeżeli jest oczywiste, że arbiter nie wykona swych czynności w odpowiednim terminie, lub jeżeli opóźnia się z ich wykonywaniem bez uzasadnionej przyczyny.

W postępowaniu przed sądem polubownym obowiązuje zasada równości stron, a wszelkie postanowienia zapisu na sąd polubowny naruszające wskazaną zasadę są bezskuteczne. Z niniejszej zasady wynika m.in. prawo każdej ze stron do bycia wysłuchanym, a także do przedstawienia swoich twierdzeń oraz dowodów na ich poparcie.

To strony kształtują zasady i sposób postępowania przed sądem polubownym. Jeżeli z tego uprawnienia nie skorzystają, przejmuje je sąd polubowny i prowadzi postępowanie w taki sposób, jaki uzna za właściwy, nie będąc jednocześnie związanym przepisami o postępowaniu przed sądami powszechnymi. W postępowaniu przed sądem polubownym dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu z przesłuchania świadków, z dokumentów, oględzin, a także innych koniecznych dowodów. Sąd polubowny nie jest jednak uprawniony do stosowania środków przymusu. Jeżeli strony nie postanowią inaczej, sąd polubowny może także zasięgnąć opinii biegłego. Jeżeli strona zaniecha przedstawienia dokumentów, które zobowiązana była przedłożyć bądź też nie stawi się na rozprawę, sąd polubowny może prowadzić postępowanie i wydać wyrok na podstawie zebranego materiału dowodowego.

Postawę wyrokowania stanowi prawo właściwe dla danego stosunku prawnego. Strony mogą także upoważnić sąd polubowny do rozstrzygnięcia sprawy na podstawie ogólnych zasad prawa lub zasad słuszności. Niezależnie od powyższego, sąd polubowny bierze w każdym przypadku pod uwagę postanowienia umowy oraz ustalone zwyczaje mające zastosowanie do danego stosunku prawnego.

Od wyroku sądu polubownego nie jest przewidziany żaden środek odwoławczy w toku instancji. Jeżeli strony pragną, aby postępowanie polubowne obejmowało więcej niż jedną instancję, w zapisie na sąd polubowny lub w odrębnej umowie musi znaleźć się odpowiednie postanowienie w niniejszym zakresie. W przeciwnym wypadku, postępowanie arbitrażowe będzie wyłącznie jednoinstancyjne.

W terminie dwóch tygodni od dnia otrzymania wyroku, strony mają prawo do zwrócenia się do sądu polubownego z wnioskiem o sprostowanie znajdujących się w tekście wyroku niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek, a także o rozstrzygnięcie wątpliwości co do treści wyroku.

Wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem wyłącznie po ich uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności. W tym celu należy zwrócić się do sądu z odpowiednim wnioskiem, do którego obligatoryjnie należy załączyć oryginał lub poświadczony przez sąd polubowny odpis wyroku lub ugody przed nim zawartej, jak również oryginał zapisu na sąd polubowny lub urzędowo poświadczony jego odpis. Sądem właściwym w niniejszym zakresie jest sąd apelacyjny, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do

rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w braku tej podstawy - Sąd Apelacyjny w Warszawie. O uznaniu wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, nienadających się do wykonania w drodze egzekucji, sąd orzeka postanowieniem wydanym na posiedzeniu niejawnym, zaś wykonalność orzeczenia nadającego się do wykonania w drodze egzekucji, sąd stwierdza nadając mu klauzulę wykonalności i od tej chwili staje się ono tytułem wykonawczym, stanowiącym podstawę egzekucji.

Należy wskazać, iż kodeks postępowania cywilnego przewiduje sądową kontrolę rozstrzygnięcia podjętego przez sąd polubowny w postaci skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, uregulowanej w art. 1205-1211 k.p.c., zaś szczegółowe przesłanki stanowiące podstawę uchylenia wyroku zawiera art. 1206 k.p.c. Postępowanie w sprawie uchylenia wyroku sądu polubownego może być wszczęte wyłącznie na skutek wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, a wyrok musi być ostateczny tj. nie może przysługiwać od niego żaden środek odwoławczy. Skargę wnosi się w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia wyroku do sądu apelacyjnego, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w braku tej podstawy - do Sądu Apelacyjnego w Warszawie.

Martyna Kocurek

MEDIACJA W SPRAWACH KARNYCH

Wprowadzenie

Mediacja realizuje jedno z podstawowych zadań wymiaru sprawiedliwości, jakim jest potrzeba godzenia zwaśnionych stron. Jako instrument sprawiedliwości naprawczej, ma ona charakter uniwersalny, globalny i ponad podziałowy. Mediacja w sprawach karnych stanowi, odmienny od tradycyjnego, retrybucyjnego punktu widzenia wymiaru sprawiedliwości, sposób reakcji na zjawisko przestępczości¹. Podstawową różnicą pomiędzy retrybucyjnym (represyjnym), a naprawczym wymiarem sprawiedliwości karnej, jest potrzeba zabezpieczenia interesów i potrzeb osoby pokrzywdzonej (ofiary) poprzez zapewnienie jej bardziej korzystnej pozycji w postępowaniu karnym. Ofiara przestępstwa dzięki udziałowi w mediacji może w łatwiejszy i szybszy sposób uzyskać od sprawcy zadośćuczynienie o różnym, adekwatnym do danej sytuacji, charakterze, tj. materialnym, moralnym, psychicznym, a także odreagować i wyrzucić z siebie nagromadzone złe emocje powstałe w wyniku popełnionego przestępstwa². Można zatem uznać, że idea mediacji jest symptomem unowocześniania procesu karnego. Powstała z potrzeb praktyki, zadośćuczynienia za wyrządzoną szkodę czy doznaną krzywdę oraz z nowego spojrzenia na filozofię odpowiedzialności karnej. Poza zwiększaniem autonomii stron w zakresie rozporządzania swoimi prawami, zawiera w sobie również restytucję, jako przejaw pogodzenia sprawcy z ofiarą. Z filozofią odpowiedzialności karnej związana jest dopuszczalność pertraktacji stron. Szczególnie przy przestępstwach drobnych, należy rozważyć, czy postępowanie karne powinno być ukierunkowane przede wszystkim na wygaszenie konfliktu karnego w sytuacji, gdy sprawca naprawił szkodę wyrządzoną przestępstwem. W zakresie przestępstw o większym ciężarze gatunkowym, gdzie w ściganiu zaangażowany jest interes społeczny, dopuszczalność pertraktacji stron powinna mieć ograniczony charakter.

Mediator w sprawach karnych

Główna różnica między statusem mediatora w postępowaniu karnym, a cywilnym polega na tym, że nie tylko osoba fizyczna, ale także upoważniona instytucja może zostać wyznaczona do mediacji w sprawach karnych. Listę osób i instytucji uprawnionych do mediacji prowadzi

¹ A. Siedlecka - Andrychowicz, Mediacja w sprawach karnych, (w:) E. Murzyńska, R. Morek (red.), Mediacje. Teoria i praktyka, Warszawa 2009, s. 203.

² T. Cielecki, Bezdroża mediacji, (w:) L. Mazowiecka (red.), Mediacja, Warszawa 2009, s. 76.

sąd rejonowy (§ 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych).

Zgodnie z Kodeksem postępowania karnego, sądem lub urzędnikiem sądowym oraz w postępowaniu przygotowawczym prokurator lub inny podmiot prowadzący postępowanie może, z inicjatywy lub za zgodą oskarżonego i poszkodowanego, skierować sprawę do mediacji do wybraną upoważnioną osobę lub instytucję³. W nadzwyczajnych sytuacjach uzasadnionych koniecznością mediacji można powołać osobę lub instytucję spoza listy, pod warunkiem jednak, że spełnia ona wymagania wskazane w rozporządzeniu⁴. W rzeczywistości spełnienie wymogów określonych w rozporządzeniu jest warunkiem bycia mediatorem.

Rozporządzenie w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych określa warunki, które instytucje i osoby muszą spełnić, aby uzyskać zezwolenie na prowadzenie mediacji w postępowaniu karnym. Instytucja ubiegająca się o przyjęcie musi udowodnić, że mediacja jest zgodna z jej celami statutowymi (między innymi wykonywanie zadań w dziedzinie mediacji, resocjalizacji, ochrony interesów społecznych, ochrony ważnych interesów osobistych lub ochrony praw człowieka i wolności); zapewnia odpowiednie warunki organizacyjne i przebieg postępowania mediacyjnego przez osoby spełniające wymagania określone w regulaminie. Osoba wnioskująca o wpis do rejestru, zgodnie z § 4 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, musi udowodnić, że spełnia następujące wymagania:

- 1) jest obywatelem Polski, innym państwem członkowskim Unii Europejskiej, państwem członkowskim EFTA lub innego państwa, pod warunkiem, że to obywatelstwo daje mu prawo do zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z regulacjami UE;
- 2) dobrze włada językiem polskim w mowie i piśmie;
- 3) ma 26 lat;
- 4) ma pełną zdolność do zawierania transakcji prawnych i wykonuje wszystkie prawa publiczne;
- 5) nie został skazany za popełnienie umyślnego przestępstwa lub umyślnego przestępstwa skarbowego;
- 6) posiada wiedzę i umiejętności z zakresu mediacji, rozstrzygania sporów i nawiązywania kontaktów interpersonalnych;
- 7) gwarantuje właściwe wykonywanie obowiązków;
- 8) został wpisany do właściwego rejestru mediatorów.

³ art. 23a § 1 K.p.k.

⁴ § 8 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych

Aktywni sędziowie, prokuratorzy, rzeczoznawcy, prokuratorzy lub aplikanci tych grup zawodowych, a także ławnicy, asystenci sędziów i prokuratorów, urzędnicy sądowi i funkcjonariusze organów ścigania nie mogą być zaangażowani w mediację⁵. Kodeks postępowania karnego określa również surowe wymogi dotyczące bezstronności mediatora. Osoba, której bezstronność jest wątpliwa, nie może prowadzić postępowania mediacyjnego⁶. Mediatorem, który jest bezpośrednio zaangażowany w sprawę, jest lub był małżonkiem jednej ze stron, jest lub był w związku ze stroną (lub jej pełnomocnikiem lub przedstawicielem ustawowym), jest bliskim lub odległym krewnym strony (lub jej adwokata) lub przedstawiciela ustawowego), był świadkiem czynu i zeznał jako świadek lub ekspert jest wyłączony z mediacji⁷.

Wpis do rejestru opiera się na decyzji administracyjnej wydanej przez prezes sądu rejonowego na wniosek danej instytucji lub organizacji, która musi złożyć odpowiednie deklaracje i dokumenty. Prezes sądu rejonowego, uznając, że wnioskodawca spełnił wymogi określone w rozporządzeniu, wydaje decyzję o wpisaniu go do rejestru. Wpis zawiera nazwisko lub imię i nazwisko, datę urodzenia, adres do korespondencji, numer telefonu i adres e-mail uprawnionej osoby lub instytucji⁸. Prezydent sądu rejonowego odstąpi od instytucji lub osoby na ich wniosek, w przypadku rozwiązania lub śmierci lub dowiedziawszy się, że nie spełniają wymogów określonych w statucie. Prezes sądu rejonowego może również je wykluczyć w przypadku, gdy nie wykonają lub nie wywiążą się z obowiązków związanych z postępowaniem mediacyjnym⁹.

Prawa i obowiązki mediatora w sprawach karnych

Zgodnie z § 14 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, po otrzymaniu decyzji o skierowaniu sprawy do mediacji, mediator niezwłocznie kontaktuje się z stronami i planuje spotkanie wstępne w celu wyjaśnienia celów i zasad mediacji, uzyskania zgody stron na mediacji i poinformować ich o możliwości odstąpienia od niej. Następnie mediacja między stronami odbywa się na spotkaniach z udziałem obu stron lub, jeśli nie jest to możliwe, na oddzielnych spotkaniach z każdą ze stron w trybie dyplomacji wahadłowej¹⁰. Mediator pomaga sformułować treść ugody, informuje strony o zasadach opracowania tekstu

⁵ art. 23a § 3 K.p.k

⁶ art. 41 § 1 K.p.k.

⁷ Art. 40 § 1 K.p.k.

⁸ § 6 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych

⁹ § 7 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych

¹⁰ § 15 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych

ugody i zatwierdzeniu klauzuli wykonalności. Po skończeniu mediacji, mediator (instytucja lub wyznaczona osoba) opracowuje sprawozdanie zawierające: numer akt sprawy, imię i nazwisko mediatora lub nazwę instytucji i informacje o wynikach mediacji oraz podpis mediatora¹¹. Zgodnie z § 15 rozporządzenia w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, mediator jest również zobowiązany do sprawdzenia wykonania zobowiązań wynikających z ugody.

Zgodnie z art. 24a § 5 Kodeksu postępowania karnego, mediator ma dostęp do akt sprawy w zakresie koniecznym do mediacji. § 12 Rozporządzenie w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych ogranicza dostęp mediatora do newralgicznych materiałów dotyczących stanu zdrowia oskarżonego, opinii na jego temat, danych dotyczących jego akt, a także danych umożliwiających identyfikację świadka incognito oraz danych, które, jeśli ujawnione pokrzywdzonym, mogą mieć wpływ na odpowiedzialność karną innych oskarżonych, którzy nie uczestniczą w mediacji. Mediatora nie można przesłuchiwać jako świadka faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub poszkodowanych w toku postępowania mediacyjnego, z wyjątkiem informacji o przestępstwach, o których mowa w art. 240 § 1 k.k.¹².

Mediacja w sprawach wykroczeniowych

Do 2015 roku w postępowaniu w sprawach o wykroczenia mediacja nie miała zastosowania. Stan prawny w tym zakresie uległ jednak zmianie w wyniku wejścia w życie ustawy z 27.9.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw. Wymienionym aktem prawnym zmieniono brzmienie przepisu art. 8 k.p.w. w ten sposób, że zawarto w nim odesłanie do art. 23a k.p.k. dotyczącego postępowania mediacyjnego w sprawach o przestępstwa. Ponadto, tym samym aktem normatywnym do art. 54 k.p.w. dodano § 9 dotyczący postępowania mediacyjnego w sprawach o wykroczenia na etapie czynności wyjaśniających. Stosownie do dyspozycji art. 8 k.p.w. oraz art. 54 § 9 zd. 2 k.p.w., w postępowaniu o wykroczenia przepis art. 23a k.p.k. stosuje się „odpowiednio”. Stosowanie w ten sposób przepisów KPK w procedurze wykroczeniowej oznacza uwzględnienie przy recepcji tych pierwszych przepisów specyfiki wspomnianego postępowania.

¹¹ art. 23a ust. 6 K.p.k.

¹² Art. 178a K.p.k.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia mediacja może mieć miejsce zarówno na etapie czynności wyjaśniających¹³, jak i w toku postępowania sądowego. W tym drugim przypadku taka sytuacja może mieć miejsce *lege non distinguente* zarówno w toku postępowania przed sądem I instancji, a także w ramach postępowania odwoławczego. Na etapie czynności wyjaśniających organem uprawnionym do skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego jest organ je prowadzący¹⁴. Tym samym organem uprawnionym do wydania tego rozstrzygnięcia jest Policja¹⁵, prokurator¹⁶, a także organy wymienione w art. 17 § 2 i 3 k.p.w., które w postępowaniu w sprawach o wykroczenia mogą również prowadzić czynności wyjaśniające (art. 56 § 2 k.p.w.). Z kolei na etapie postępowania sądowego organem uprawnionym do skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego może być sąd lub referendarz sądowy¹⁷.

W sprawach o wykroczenia, w których występuje pokrzywdzony, warunkiem skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego jest wyrażenie zgody na takie rozstrzygnięcie przez strony postępowania. Na etapie czynności wyjaśniających chodzi o zgodę osoby, o której mowa w art. 54 § 6 k.p.w. i pokrzywdzonego¹⁸. Wymienione osoby powinny taką zgodę wyrazić ustnie do protokołu przesłuchania, ale wydaje się, że nie ma przeszkód, aby zgoda na skierowanie do postępowania mediacyjnego była wyrażona przez nie pisemnie.

Podsumowanie

Coraz bardziej popularna idea sprawiedliwości naprawczej ma swe odzwierciedlenie w instytucji mediacji. Choć nie zawsze istnieje możliwość jej przeprowadzenia, daje wiele pozytywów uzasadniających wprowadzenie mediacji do polskiego ustawodawstwa. Mimo że instytucja ta nie cieszy się dużą popularnością, należy zauważyć jej pozytywny wpływ na polski proces karny. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że pokrzywdzonym nie zależy tylko na ukaraniu sprawcy, ale przede wszystkim na uzyskaniu zadośćuczynienia za doznane krzywdy. Zdarza się, że ofiara chce, aby sprawca wykonał jako zadośćuczynienie pracę społecznie użyteczną lub spełnił określone świadczenie na cel społeczny. Bywa, że chce usłyszeć jedynie od sprawcy słowo „przepraszam”. W takich przypadkach instytucja mediacji jest niezwykle ważna.

¹³ art. 54 § 9 k.p.w.

¹⁴ art. 54 § 9 k.p.w.

¹⁵ art. 54 § 1 k.p.w.

¹⁶ art. 56 § 1 k.p.w.

¹⁷ art. 23a § 1 w zw. z art. 8 k.p.w.

¹⁸ art. 54 § 9 k.p.w.

Mediacja w prawie rodzinnym

Wstęp

Instytucja mediacji została wprowadzona do polskiego postępowania cywilnego dopiero w 2005 r. To stosunkowo późno, biorąc pod uwagę korzyści, które płyną z tej formy rozwiązywania sporów. Można powiedzieć, że strony sporów sądowych stosunkowo rzadko korzystają z tej możliwości rozwiązywania problemów i sporów, a wiąże się to najprawdopodobniej z faktem, że istotą mediacji jest okoliczność, że do rozmów polubownych strony przystępują całkowicie dobrowolnie. To właśnie ta cecha mediacji powoduje, że co do zasady, instytucja ta nie cieszy się w dalszym ciągu tak dużym zainteresowaniem, gdyż niejednokrotnie na etapie przedsądowym strony sporu są już na tyle ze sobą skonfliktowane, że osiągnięcie porozumienia w zakresie podjęcia próby rozmów ugodowych są niejednokrotnie niemożliwe.

W niniejszym artykule przedstawię mediację w kontekście stosunkowo specyficznego działu prawa cywilnego, a mianowicie prawa rodzinnego. Dlaczego uważam prawo rodzinne za specyficzne? Już odpowiadam! O ile na gruncie prawa gospodarczego, w stosunkach pomiędzy np. przedsiębiorcami, niejednokrotnie dochodzi do różnego rodzaju konfliktów prawnych, to jednak większość tego typu spraw dotyczy jednak sfery, która nie jest nam tak bliska osobiście i nie wiąże się z takim emocjonalnym zaangażowaniem, jak ma to miejsce w sytuacji sporów na toczących się kanwie prawa rodzinnego, gdzie do czynienia mamy niejednokrotnie z bardzo wrażliwą materią dotyczącą nas samych, naszej rodziny, a w szczególności naszych dzieci, i to niejednokrotnie małoletnich. Prawo rodzinne reguluje przecież stosunki prawne w podstawowej komórce społecznej, jaką jest rodzina. Dotyczy sfery zarówno niemajątkowej, jak również majątkowej. Wyznacza ramy jej istnienia i funkcjonowanie, stosunki wewnętrzne (pomiędzy członkami rodziny), jak również zewnętrzne (z osobami trzecimi).

Te kilka słów dotyczące mediacji, jak również pobieżne przybliżenie informacji na temat zakresu przedmiotowego prawa rodzinnego uwypukla, jak istotną formą rozwiązywania sporów jest mediacja i to właśnie w kontekście prawa rodzinnego, które jak zostało przytoczone powyżej jest działem prawa, który wiąże się w istocie z największym ładunkiem intymności, wrażliwości i emocji osób prowadzących tego rodzaju spory. Właśnie z tych względów strony sporów rodzinnych, przed wszczęciem postępowania sądowego i oddania

sprawy pod osąd sądu, czyli pod rozstrzygnięcie osób oczywiście jak najbardziej kompetentnych i posiadających ogromny zasób wiedzy i doświadczenia, to jednak obcych dla nas i naszej rodziny, powinny również rozważyć możliwość pozasądowego rozwiązania sporu. Mediacja w prawie rodzinnym to zatem przede wszystkim możliwość rozwiązania dotyczącego nas sporu we własnym gronie. Chociaż wymaga od osób uczestniczących dobrej woli i dużego pokładu cierpliwości i wyrozumiałości, to jednak myślę, że jest to właściwy kierunek, który może okazać się znakomitą alternatywą dla często przewlekłych postępowań sądowych. Tyle słowem wstępu, poniżej przechodzimy zatem do konkretów.

Rodzinny charakter spraw omawianych w toku mediacji

Mediacja w sprawach rodzinnych, jako próba dobrowolnego rozwiązania sporu, dotyczyć może tematów, które dla zainteresowanych mediacją stron są problemami, które chcą rozwiązać. Przedmiotem uzgodnień może być pojednanie małżonków, którzy podjęli decyzję o rozwodzie, ale pojednanie się małżonków nie jest jedynym tematem, który może być omawiany w ramach mediacji. Jeżeli decyzja małżonków o rozwodzie jest nieodwracalna i nie ma możliwości na pojednanie, małżonkowie mogą ustalić szczegółowo przebieg rozwodu. W szczególności małżonkowie mogą ustalić takie kwestie jak: kto wnieśnie pozew rozwodowy, jakie będą warunki rozwodu, w jaki sposób będzie sprawowana władzy rodzicielskiej, w jakim stopniu strony będą przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny i wiele innych tematów, które pojawiają się w przypadku rozstania. Przykładowo, przedmiotem mediacji mogą być również tak szczegółowe kwestie jak chociażby:

- określenie dalszego kierunku edukacji dzieci,
- sposób ich wychowywania,
- zarząd majątkiem małoletniego dziecka.

Jak widać powyżej, zakres spraw, które można omówić i poczynić wspólne ustalenia, które będą korzystne dla obu stron, jest stosunkowo szeroki, a wyliczenie przedstawione powyżej ma charakter jedynie przykładowy.

Mediacja na gruncie przepisów postępowania cywilnego

Jak już zostało wskazane we wstępie, podstawową cechą mediacji jest jej dobrowolny charakter. Może ona być prowadzona na podstawie zawartej umowy o mediację albo postanowienia sądu kierującego strony do mediacji.

Istotne jest to, że art. 183¹ § 2 Kodeksu postępowania cywilnego, przewiduje jednocześnie, że do zawarcia umowy o mediację może dojść również poprzez wyrażenie zgody na mediację, gdy druga strona złożyła wniosek o przeprowadzenie mediacji do mediatora wraz z dowodem doręczenia odpisu wniosku drugiej stronie. Dyspozycja art. 183⁶ Kodeksu postępowania cywilnego opisuje jednak przypadki, kiedy pomimo spełnienia powyższego warunku, do wszczęcia mediacji jednak nie dochodzi. W ślad za dyspozycją tego przepisu, mediacja nie zostaje wszczęta, jeżeli:

- 1) stały mediator, w terminie tygodnia od dnia doręczenia mu wniosku o przeprowadzenie mediacji, odmówił przeprowadzenia mediacji;
- 2) strony zawarły umowę o mediację, w której wskazano jako mediatora osobę niebędącą stałym mediatorem, a osoba ta, w terminie tygodnia od dnia doręczenia jej wniosku o przeprowadzenie mediacji, odmówiła przeprowadzenia mediacji;
- 3) strony zawarły umowę o mediację bez wskazania mediatora i osoba, do której strona zwróciła się o przeprowadzenie mediacji, w terminie tygodnia od dnia doręczenia jej wniosku o przeprowadzenie mediacji, nie wyraziła zgody na przeprowadzenie mediacji albo druga strona w terminie tygodnia nie wyraziła zgody na osobę mediatora;
- 4) strony nie zawarły umowy o mediację, a druga strona nie wyraziła zgody na mediację.

Jeżeli chodzi o wymogi formalne, którym wniosek o przeprowadzenie mediacji powinien czynić zadość, to jego obligatoryjnymi elementami jest: oznaczenie stron, dokładnie określone żądanie, przytoczenie okoliczności uzasadniających żądanie, podpis strony oraz wymienienie załączników. Jeżeli strony zawarły umowę o mediację na piśmie, do wniosku dołącza się również odpis tej umowy.

Mediacja może być prowadzona przed wszczęciem postępowania sądowego, a za zgodą stron również w jego trakcie. Mediacja jest prowadzona przez mediatora, który powinien zachować bezstronność przy jej prowadzeniu, a ponadto ma obowiązek niezwłocznie ujawnić stronom mediacji okoliczności, które mogłyby wzbudzić wątpliwości co do jego bezstronności.

Jednym z najistotniejszych elementów mediacji jest fakt, że jest ona przeprowadzana w trybie niejawnym, a mediator, strony i inne osoby biorące udział w postępowaniu mediacyjnym są obowiązane zachować w tajemnicy fakty, o których dowiedziały się w związku z prowadzeniem mediacji. Obowiązek zachowania tajemnicy nie jest jednak bezwzględny,

gdyż strony mają możliwość podjąć decyzję zwalniającą mediatora i inne osoby biorące udział w mediacji z tego obowiązku.

Ta polubowna metoda rozwiązywania sporów wykorzystuje różne narzędzia. Należą do nich takie metody, jak chociażby wspieranie stron przez mediatora w formułowaniu przez nie propozycji ugodowych. Mediator może również na wniosek stron wskazać sposoby rozwiązania sporu, które nie są dla stron wiążące. Strony nie powinny również obawiać się sytuacji, że poczynione wstępne ustalenia w trakcie mediacji, będą następnie wykorzystywane przez drugą stronę w postępowaniu sądowym, w sytuacji gdy do rozwiązania problemu na drodze polubownej nie dojdzie. Na straży takiej ewentualności stoi art. 183⁴ § 3, w myśl którego bezskuteczne jest powoływanie się w toku postępowania przed sądem lub sądem polubownym na propozycje ugodowe, propozycje wzajemnych ustępstw lub inne oświadczenia składane w postępowaniu mediacyjnym.

Koszty związane z przeprowadzeniem mediacji

Mediacja wiąże się z koniecznością pokrycia wynagrodzenia mediatora oraz zwrotu wydatków związanych z przeprowadzeniem mediacji. Istnieje wyjątek, że mediacja może być prowadzona bez wynagrodzenia należnego mediatorowi, jednakże każdorazowo wymaga to zgody mediatora. Wynagrodzenie mediatora i zwrot wydatków związanych z przeprowadzeniem mediacji obciąża solidarnie strony, a do samej umowy o przeprowadzenie mediacji stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące umowy zlecenia.

Za prowadzenie postępowania mediacyjnego wszczętego na podstawie skierowania sądu koszty kształtują się następująco:

- w sprawach o prawa majątkowe wynagrodzenie mediatora wynosi 1% wartości przedmiotu sporu, jednak nie mniej niż 150 złotych i nie więcej niż 2000 złotych za całość postępowania mediacyjnego;
- w sprawach o prawa majątkowe, w których wartości przedmiotu sporu nie da się ustalić, oraz w sprawach o prawa niemajątkowe wynagrodzenie mediatora za prowadzenie postępowania mediacyjnego wynosi za pierwsze posiedzenie 150 złotych, a za każde kolejne – 100 złotych, łącznie nie więcej niż 450 złotych.

Czas trwania mediacji i charakter prawny zawartej ugody

Z punktu widzenia osób biorących udział w mediacji istotnym zagadnieniem jest również czas trwania mediacji oraz skuteczność realizacji zawartego porozumienia. W zakresie okresu przez jaki może trwać mediacja z pomocą przychodzi art. 183¹⁰ Kodeksu postępowania cywilnego, który wskazuje, że w przypadku kierowania stron do mediacji przez sąd, wyznacza on okres jej trwania na 3 miesiące, z zaznaczeniem, że na zgodny wniosek stron lub z innych ważnych powodów termin na przeprowadzenie mediacji może zostać przedłużony, jeżeli będzie to sprzyjać ugodowemu załatwieniu sprawy.

Jeżeli chodzi natomiast o charakter prawny i skuteczność realizacji postanowień zapadłych w trakcie mediacji, to należy wskazać na art. 183¹⁵ Kodeksu postępowania cywilnego. Wprowadza on zasadę, że ugoda zawarta przed mediatorem, po jej zatwierdzeniu przez sąd, ma moc prawną ugody zawartej przed sądem. Ugoda zawarta przed mediatorem, zatwierdzona następnie przez sąd poprzez nadanie jej klauzuli wykonalności, jest natomiast tytułem wykonawczym. Ma wówczas taką samą moc prawną jak chociażby prawomocny wyrok z klauzulą wykonalności i może na tej podstawie być prowadzona egzekucja, np. przez komornika sądowego.

Podsumowanie

Myślę, że mediacja jest bardzo dobrą alternatywą dla długotrwałych postępowań sądowych, w szczególności w sprawach rodzinnych, w których dodatkowo na pierwszy plan wysuwają się emocje, a materia będąca przedmiotem postępowania jest bardzo prywatna i intymna. W sytuacji, gdy małżonkowie podjęli już ostateczną decyzję o rozwodzie, mediacja może okazać się bardzo dobrym rozwiązaniem, które pozwoli rozstać się w klimacie porozumienia i wzajemnego konsensusu. W przypadku posiadania dzieci, mediacja w ramach której rodzice zawierają porozumienie dotyczące rozstania, może okazać się dla dzieci mniej bolesna, niż proces rozwodowy, w ramach którego dochodzi do eskalacji konfliktu.

Podsumowując, można uznać, że w dzisiejszych czasach, przepisy postępowania cywilnego dają możliwość przeprowadzenia mediacji w sprawach rodzinnych, która jest dla wielu możliwością na rozstanie się w sposób najmniej problematyczny, a jednocześnie szansą na pozostanie w poprawnych relacjach, które umożliwią porozumienie w sprawie decydowania o przyszłości ich wspólnych dzieci.

Przemysław Szpik

INSTYTUCJA MEDIACJI W POSTĘPOWANIU ADMINISTRACYJNYM

Zasady przeprowadzania mediacji w postępowaniu administracyjnym zostały uregulowane przez Ustawodawcę w art. 96 a – 96 n ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (dalej: k.p.a.). Instytucja mediacji na gruncie postępowania administracyjnego ma charakter względnie nowy – przepisy mediacyjne weszły w życie z dniem 01.06.2017 r. na mocy art. 1 pkt. 20 ustawy z dnia 7 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania administracyjnego oraz niektórych innych ustaw. W świetle uzasadnienia do projektu zmiany - celem wprowadzenia postępowania mediacyjnego było zbliżenie administracji do społeczeństwa, zapewnienie kształtowania stosunków administracyjnoprawnych w sposób zwiększający wpływ stron postępowania na swoje sprawy, a także sprawy istotne dla społeczeństwa, w którym funkcjonują (partycypacja społeczeństwa we władztwie administracyjnym). Mediacja miała mieć w tym przypadku charakter transformujący – będąc jednym ze sposobów zmieniania kultury administrowania na bardziej przyjazny administrowanym¹⁹.

Odnosząc się do treści instytucji mediacji i możliwości jej zastosowania w postępowaniu administracyjnym wskazać należy, iż w świetle literalnego brzmienia art. 96 a §1 k.p.a. mediacja, jeżeli pozwala na to charakter sprawy, może być przeprowadzona jedynie w toku postępowania (po wszczęciu postępowania a przed wydaniem decyzji w danej instancji), a zatem przesłanką zastosowania mediacji jest zaistnienie stanu zawisłości sprawy administracyjnej. Z uwagi na brak wyłączeń w tym zakresie w doktrynie prawa przeważa stanowisko, iż mediacja możliwa jest zarówno w postępowaniu przed organem I, jak i II instancji, a nadto na etapie postępowań w trybach nadzwyczajnych – z ograniczeniem do tych, w których organ może rozstrzygnąć sprawę co do istoty (to jest z wyłączeniem postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności decyzji).

Ograniczenie dopuszczalności mediacji do spraw, których charakter na to pozwala rozumieć należy, w ten sposób iż mediacja może mieć zastosowanie w sprawach, w których organ korzysta z władzy dyskrejonalnej. Charakter sprawy nie będzie bowiem pozwalał na skuteczne przeprowadzenie mediacji, wówczas, gdy przepisy prawa przewidują wydanie decyzji o charakterze związanym, a stan faktyczny i prawny sprawy nie budzi wątpliwości. W doktrynie prawa podnosi się, iż mediacja nie może być przeprowadzana w sprawach, w których

¹⁹ Druk nr 1183 Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania administracyjnego oraz niektórych innych ustaw, str. 36

nie ma miejsca na dokonanie ustaleń dotyczących ich załatwienia w granicach obowiązującego prawa, gdyż w ustalonym stanie faktycznym i prawnym organ może rozstrzygnąć sprawę jedynie w jeden sposób. Przykłady spraw niekwalifikujących się do mediacji to m.in. sprawy w przedmiocie: cofnięcia bez odszkodowania zezwolenia na zbieranie odpadów (tak: wyrok WSA w Krakowie z 22.03.2018 r., sygn. akt II SA/Kr 180/18), zobowiązania do zwrotu należności z tytułu opłat poniesionych zastępczo przez gminę (tak: wyrok WSA w Rzeszowie z 18.01.2018 r., sygn. akt II SA/Rz 1225/17) czy rozbiórki budynku będącego samowolą budowlaną (tak: wyrok NSA z 16.02.2018 r., sygn. II OSK 1222/16). Co znamienne, mediacja w postępowaniu administracyjnym nie jest ograniczona wyłącznie do spraw, w których może być zawarta ugoda.

Kolejną istotną cechą mediacji jest jej dobrowolny charakter, niewątpliwie skorelowany z celem mediacji jakim jest – zgodnie z art. 96 a §2 k.p.a: *„wyjaśnienie i rozważenie okoliczności faktycznych i prawnych sprawy oraz dokonanie ustaleń dotyczących jej załatwienia w granicach obowiązującego prawa, w tym przez wydanie decyzji lub zawarcie ugody”*. Dobrowolny charakter mediacji oznacza, że warunkiem dopuszczalności mediacji jest wyrażenie przez stronę uprzedniej i świadomej zgody na jej przeprowadzenie. Dobrowolność wyraża się również w tym, iż strona może – bez jakichkolwiek negatywnych konsekwencji, w dowolnym momencie zrezygnować z mediacji, a tym samym cofnąć zgodę na jej przeprowadzenie. Niniejsze wynika z autonomii stron w mediacji rozumianej jako możliwość samodzielnego decydowania stron o dotyczących ich sprawach, w tym przebiegu mediacji oraz sposobie jej zakończenia.²⁰

W świetle powyższego negatywną przesłanką przeprowadzenia mediacji jest niewyrażenie na nią zgody przez strony - w określonym terminie 14 dni od doręczenia zawiadomienia o możliwości przeprowadzenia mediacji (tak: art. 96c w zw. z art. 96b § 3 k.p.a.). Zaznaczyć przy tym należy, iż przepis art. 96 a k.p.a. wskazuje jedynie na możliwość, nie zaś obowiązek organu przeprowadzenia mediacji w toku postępowania, jednakże przyjmuje się – w oparciu o zasadę polubownego rozstrzygania kwestii spornych z art. 13 k.p.a, iż organ powinien jednak w każdym przypadku (gdy charakter sprawy na to pozwala) z urzędu rozważyć potrzebę zawiadomienia stron o możliwości jej przeprowadzenia. Zawiadomienie organu o możliwości przeprowadzenia mediacji może być dokonane przez organ także na wniosek strony – we wniosku strona może wówczas wskazać preferowaną osobę mediatora. Zasygnalizować jednak należy, iż nie zawsze wniosek strony obligować

²⁰ K. Antolak-Szymanski [w:] K. Antolak-Szymanski, O.M. Piaskowska, Mediacja w postępowaniu..., art. 1831

będzie organ do wszczęcia mediacji - organ powinien bowiem zawsze na wstępie ocenić dopuszczalność rozstrzygnięcia sprawy w formie decyzji administracyjnej, właściwość organu do jej załatwienia, interes prawny wnoszącego żądanie, występowanie innych stron postępowania czy spełnienie wymogów formalnych podania inicjującego postępowanie. Skoro bowiem celem mediacji jest dokonanie ustaleń dotyczących załatwienia sprawy w granicach obowiązującego prawa, przed skierowaniem sprawy do mediacji organ musi ustalić, że istnieją przesłanki do rozstrzygnięcia sprawy, nie zaś wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania, pozostawienia podania bez rozpoznania czy wydania postanowienia stwierdzającego niedopuszczalność odwołania albo stwierdzającego uchybienie terminu do wniesienia odwołania.²¹

W zawiadomieniu o możliwości przeprowadzenia mediacji organ administracji publicznej zwraca się do stron o: 1) wyrażenie zgody na przeprowadzenie mediacji oraz 2) wybranie mediatora - w terminie czternastu dni od dnia doręczenia zawiadomienia. W przypadku wyrażenia zgody na mediację organ wydaje postanowienie w tym przedmiocie, które podlega doręczeniu stronom, a nadto odracza termin rozpatrzenia sprawy na okres do dwóch miesięcy, z możliwością przedłużenia o kolejny miesiąc.

Uczestnikami postępowania mediacyjnego w myśl art. 96 a § 4 k.p.a. mogą być:

- 1) organ prowadzący postępowanie oraz strona lub strony tego postępowania albo
- 2) strony postępowania.

Z powyższego wynika, iż dopuszczalne pozostają dwa rodzaje mediacji: mediacja z udziałem organu prowadzącego postępowanie w charakterze uczestnika (mediacja w układzie wertykalnym), stanowiąca nowość na gruncie postępowania administracyjnego, bądź mediacja bez udziału organu w charakterze uczestnika (mediacja w układzie horyzontalnym). Wśród przedstawicieli doktryny prawa ujawnił się pogląd, iż stylistyka art. 96a § 4 k.p.a. skłania do wniosku, że mediacja może być przeprowadzona w różnych konfiguracjach podmiotowych: 1) z udziałem organu i wszystkich stron, 2) z udziałem organu i niektórych stron, 3) między wszystkimi lub niektórymi stronami – bez udziału organu. W mediacji może również brać udział organ wyrażający opinię lub zgodę albo wyrażający stanowisko w innej formie (art. 106 § 1 k.p.a.), o ile organ ten nie zajął jeszcze stanowiska, zaś przedmiotem sporu są kwestie mające znaczenie dla zajęcia stanowiska²². Na podkreślenie zasługuje, iż w sytuacji gdy organ

²¹ Wróbel Andrzej, Jaśkowska Małgorzata, Wilbrandt-Gotowicz Martyna, Komentarz aktualizowany Kodeksu postępowania administracyjnego, wyd. 7, Wolters Kluwer, 2018

²² Przybysz Piotr Marek, Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz aktualizowany, Wolters Kluwer, 2018

prowadzący postępowanie jest uczestnikiem mediacji, mediatorem może być wyłącznie osoba wpisana na listę stałych mediatorów lub do wykazu instytucji i osób uprawnionych do prowadzenia postępowania mediacyjnego, prowadzonych przez prezesa sądu okręgowego, lub mediator wpisany na listę prowadzoną przez organizację pozarządową lub uczelnię, o której informację przekazano prezesowi sądu okręgowego (tak: art. 96f § 2 k.p.a.). W pozostałych przypadkach do pełnienia funkcji mediatora wystarczające pozostaje legitymowanie się pełną zdolnością do czynności prawnych i korzystaniem z pełni praw publicznych.

Analogicznie jak w postępowaniu cywilnym – od mediatora wymagane jest zachowanie bezstronności, a w przypadku powzięcia wątpliwości w tym przedmiocie niezwłoczne ujawnienie okoliczności, mających wpływ na bezstronność. Co więcej, mediacja w postępowaniu administracyjnym również ma charakter niejawni, a jej uczestnicy zobowiązani są do zachowania w tajemnicy jej przebiegu. Kolejne z podobieństw dotyczy uprawnień i obowiązków mediatora – jest on uprawniony do zapoznania się z aktami sprawy (chyba że uczestnik mediacji w terminie siedmiu dni od dnia ogłoszenia lub doręczenia postanowienia o skierowaniu sprawy do mediacji nie wyrazi zgody na zapoznanie się mediatora z aktami), a nadto do uzyskania od organu danych kontaktowych uczestników i ich pełnomocników, w szczególności numerów telefonów i adresów poczty elektronicznej (o ile organ nimi dysponuje). Mediator ma także analogicznie jak w postępowaniu cywilnym prawo do wynagrodzenia za wykonane w ramach mediacji czynności. Różnica w stosunku do postępowania cywilnego dotyczy sposobu ponoszenia kosztów mediacji – podczas gdy w sprawach cywilnych koszty zawsze obciążają strony, w postępowaniu administracyjnym regułą jest, iż koszty wynagrodzenia i zwrotu wydatków związanych z przeprowadzeniem mediacji pokrywa organ administracji publicznej, a jedynie w sprawach, w których może być zawarta ugoda - strony w równych częściach, chyba że postanowią one inaczej.

Ostatnie z podobieństw między procedurą cywilną i administracyjną dotyczy zasad dokumentowania – w postępowaniu administracyjnym z mediacji sporządzany jest protokół, w którym należy zawrzeć: 1) czas i miejsce przeprowadzenia mediacji; 2) imiona i nazwiska (nazwy) oraz adresy (siedziby) uczestników mediacji; 3) imię i nazwisko oraz adres mediatora; 4) dokonane ustalenia co do sposobu załatwienia sprawy; 5) podpis mediatora oraz uczestników mediacji, a jeżeli którykolwiek z uczestników mediacji nie może podpisać protokołu, wzmiankę o przyczynie braku podpisu. Protokół z przebiegu mediacji jest przedkładany przez mediatora niezwłocznie organowi administracji publicznej w celu

włączenia go do akt sprawy i doręczenia odpisu uczestnikom mediacji. Niniejsze ma o tyle znaczenie, iż w sytuacji gdy w wyniku mediacji zostaną dokonane ustalenia dotyczące załatwienia sprawy w granicach obowiązującego prawa, organ administracji publicznej załatwia sprawę zgodnie z tymi ustaleniami, zawartymi w protokole z przebiegu mediacji.

Podsumowując, instytucja mediacji w postępowaniu administracyjnym jest nowością, która wprowadza polubowną możliwość wyjaśnienia różnic w zapatrywaniu na sposób rozstrzygnięcia sprawy między stroną postępowania oraz organem administracji już na etapie postępowania administracyjnego, a w konsekwencji może zapobiec wszczynaniu postępowań sądowo administracyjnych. Niniejszą zmianę należy odnotować jako zdecydowanie pozytywną i faktycznie przybliżającą uczestnika postępowania administracyjnego do organu, o ile oczywiście organy uznają możliwość wprowadzenia alternatywnej metody rozstrzygania sporów jako regułę a nie wyjątek.

Joanna Szyjka-Matuszyk